

K

KROK

2

Ročník 3/2006

**Knihovnická
Revue
Olomouckého
Kraje**

Nadace Mansutti v Milánu

Marina Bonomelli

Láska ke knize, zvláště ke staré knize, se často konkretizuje (ne vždy k úplnému uspokojení) ve sbírkách, systematicky a kompetentně budovaných stále početnějšími sběrateli. Význam takových sbírek spočívá v pestrosti získaných děl a v úplnosti celku. Soukromých knihoven tohoto druhu je mnoho, ale i když by byly hodny pozornosti, většinou jsou málo známé, přístup k nim má jen majitel, a ten se často spokojuje s katalogizací knih jen ve své paměti.

Za chvályhodnou výjimku mohou být proto považováni sběratelé, kteří dveře své knihovny otvírají vědcům i zapáleným amatérům, kteří pečlivě vyplňují bibliografické karty a obsah své knihovny dokonce zpřístupní širokému publiku na internetu.

Toto je případ nadace Mansutti, která vznikla a rozrostla se podle přesného plánu, s jehož pomocí od samého počátku definovala vlastní podobu.

Jasný záměr má mít samozřejmě každá sbírka, ale platí to dvojnásob ve specializovaných knihovnách. V nich je výběr prioritou, neboť definuje vědní pole, na kterém nadace hodlá vyvíjet svoji každodenní činnost, rozhoduje nejen o akviziční politice, ale také o profilu svých čtenářů, typu poskytovaných služeb, způsobu vedení a spolupráce.

Právě to je důvodem úspěchu nadace Mansutti, jediné svého druhu, jejíž jasná strategie a vyhraněný tematický záběr jednotně určují výběr materiálu, úzce svázaného s pojišťovnictvím, od počátku až do roku 1942, kdy byl zrušen starý

obchodní zákoník a vznikla nová, moderní pravidla pro pojistnou smlouvu.

Knihovna je přístupná veřejnosti v Miláně, v ulici Via Albricci 8. Její fond sestává z rukopisů, starých i novějších tisků, smluv a reklamních plakátů pojišťovacích společností. Nabízí čtenáři různé možnosti studia pojišťovací instituce v jejich ekonomických, sociálních, organizačních a právních aspektech.

Fond byl vytvářen po více než padesát let Francescem Mansuttim, odborníkem a vášnivým bibliofilem, který jako důvod svého nadšení uvádí: „jsem synem pojišťováka, a moje genetická výbava ve mně vyvolala vše pohlcující zájem o dějiny této profese.“ Rešerše zaměřená na písemné zmínky o pojišťovacích aktivitách je kritériem výběru pro všechny akvizice. Možná je to na památku podnikavosti velkých středověkých obchodníků, kteří vynalezli a jako první uvedli do praxe instituci pojišťovny, slavného Francesca Datiniho z Prata, obchodníka a bankéře, který do svých sešitů, obyčejných účetních registrů, zanášel anotace týkající se základních bodů uzavíraných pojistných smluv.

K připomenutí této historické epizody a jako pocta vynalézavosti prvních průkopníků pojišťovnictví nyní přispívá publikace z roku 1996 nazvaná *Pojišťovnické sešity* (Quaderni di sicurtà) od Mariny Bonomelliové, odborné pracovnice zmíněné knihovny. Jedná se o objemný katalog, pomůcku ke konzultaci 1731 děl vlastněných v té době knihovnou, která je k dispozici publiku nejen s úmyslem „představit sbírku mimo soukromý prostor, ve kterém byla doposud uzavřena“, ale také zvýšit její prestiž a zařadit ji mezi specializované lombardské knihovny.

V následujících letech nadace Mansutti dále pracovala na své fyziognomii se snahou dokumentovat a usnadňovat bádání v tak fascinujícím a na tradice bohatém oboru, jako je pojišťovnictví, obohacující svůj katalog stále novými akvizicemi. V důsledku toho jádro knihovny popsané v *Quaderni di sicurtà* se dnes rozrostlo na asi 4000 děl (mezi nimi i korpus 420 starých textů), ke kterému náleží ještě objemný archívní fond, obsahující více než 2100 starých pojistných smluv a 210 reklamních plakátů, vytištěných mezi koncem 19. a polovinou 20. století (<http://biblioteca.mansutti.it>).

Ale odkud začít, mám-li představit knihovnu v jejím celku? Jednou z možností je chronologické hledisko, které lze aplikovat na různé tematické okruhy zachovaných knižních děl, od prvních traktátů o pojišťovnictví a od pojistné matematiky až po zaznamenané polemiky na téma legality pojišťovací smlouvy z hlediska teologů a církevních právníků 15. století, znepokojených skutečností, že v pojišťovací smlouvě mohou být zakotveny lichvářské principy. V těchto souvislostech lze připomenout vzácná, raritní nebo i zcela neznámá díla, která pak mohou vytvářet neočekávané kontexty.

Tato knižní interakce začíná *Traktátem o pojišťovnictví* (Tractatus de assecurationibus) portugalského autora Pietra Santerny, v dané tematice prvním odborným dílem vůbec, publikovaným latinsky v Benátkách v roce 1552. Jako odpověď na otázku právního charakteru, které mu často kladli jeho přátelé obchodníci, srozumitelně vysvětluje základní princip, na kterých se zakládá pojišťovací smlouva: dobrá víra. Dílo pak bylo publikováno zároveň s obsažnou studií *O obchodu* (De mercatura), vypracovanou v roce 1553 Benvenutem

Straccou, známým anconským právníkem. Stracca si jako první uvědomil nutnost oddělit od norem občanského práva normy týkající se obchodu, a sepsal proto první text obchodního zákoníku, ve kterém vyhradil rozsáhlý prostor pro lokální zvyky a statuty, nejlépe vyhovující potřebám společenského života. Jeho dílo bylo publikováno Paolem Manuziem, synem slavného Alda Manuzia, a na jeho frontispisu je typografova značka v podobě delfína obtáčejícího se kolem kotvy, s frýzky, triumfujícími amorky a maskou.

Čtenářský úspěch Santernova traktátu byl potvrzen faktem, že teprve za další dvě století poprvé vychází v Itálii (Janov 1786, Stamperia Bonducciana) traktát *O námořních pojišťovnách* (Delle assicurazioni marittime) od právníka Ascania Baldasseroniho. Je to zásadní dílo, v němž je pojistná smlouva studována v souvislosti se zákony, zvyky, právním systémem a znalostmi všech hlavních evropských obchodních center.

Je dobře známo, že pojistná smlouva se zrodila při obchodech italských přístavních měst, které pro svůj pokoj a bezpečí svých obchodních aktivit vydávaly zákony a statuty, představující ještě dnes základní stránky historicko-právního vývoje tohoto dokumentu. Jen na okraj připomeňme některá nejdůležitější díla: *Obchodní rozhodnutí Janovské rady* (Decisiones Rotae Genuae de mercatura), které obsahují 251 bodů Janovské občanské rady, jednoho z nejdůležitějších evropských právních orgánů, a *Amalfskou desku* (Tabula de Amalphi), legislativní text o principech námořního obchodu, jejíž jméno je možná dáno autoritou *Právních desek*. Ještě jedna typografická zvláštnost: mluvící značka Atonia Roccatagliaty na frontispisu janovského tisku z roku 1582 zobrazuje skálu roz-

štěpenou na dvě poloviny stromem, který vyrostl v jejím nitru z moci kouzelné hvězdy, která svítí na obloze.

Nakonec je tu *Zákoník pro benátský obchod* (Codice per la Veneta mercantile), první příklad moderního zákoníku, sestaveného v polovině 18. století pěti představenými republikového obchodu (symbolem republiky je lev sv. Marka), kteří čerpali nejen z předcházejících zákonů, ale rovněž z knihy *Námořní konzulát* (Consolato del mare), nejdůležitějšího spisu z historie námořního obchodního práva. Knihovna Mansutti, kromě dalších jeho exemplářů, vlastní benátský tisk vydaný Francescem Lorenzinim v roce 1564.

Pokud hovoříme o dějinách pojistné smlouvy, je zapotřebí zmínit také studie zabývající se výpočtem pravděpodobnosti a pojistnou matematikou, neboť jsou zastoupeny v knihovně Mansutti v podobě zásadních titulů jako *Hadačské umění* (Ars conjectandi) od Jacquese Bernoulliho, vydané latinsky v roce 1713, v níž autor publikuje vzorec matematické naděje, který později bude po něm pojmenován, a *Teorie hazardních her aplikovaná na otázky pravděpodobnosti života, životních penzí atd.* (Dottrina degli azzardi applicata ai problemi della probabilità della vita, delle pensioni vitalizie ecc.) francouzského autora Abrahama De Moivre, jednoho z průkopníků a zakladatelů moderní pojišťovny, neboť aplikoval Bernoulliho vzorec na výpočet ročních pojistných splátek.

Na závěr nelze než připomenout problém lichvy, téma ve středověku velice aktuální z důvodu vzniku nových smluvních vztahů, mezi nimi i pojistných, v nichž úrok ze zaplacených peněz získával zvláštní význam ve vztahu k nekompromisní pozici církve. O tento problém se zajímalo

mnoho církevních osobností, mezi nimiž byl i sv. Bernardin ze Sieny, který na sklonku 15. století sepsal *Traktát o lichvářských smlouvách* (Tractatus de contractibus et usuris), jenž je v knihovně Mansutti zastoupen pergamenovým kodexem psaným jasnou a čitelnou kurzívou.

Významnými díly, vztahujícími se k této problematice, jsou dále *Zpovědní příručka* (Manuale de' confessori) španělského autora Martina z Azpilcuety, určená klerikům a považovaná již od svého prvního vydání v roce 1569 za jeden z květů Duchovní girlandy. Italský překlad z roku 1584, v knihovně zastoupený, pro nějž známý rod Giolito de' Ferrari získalo povolení k tisku od papeže Řehoře XIII, je obzvláště cenný pro svoji typografickou značku fénixe obráceného ke slunci.

S Azpilcuetovým dílem těsně souvisí *Traktát o poctivém obchodě* (Trattato de traffichi giusti) kazatele Tommasa Buoninsegniho, veřejného učitele teologie na florentské akademii, publikovaný v roce 1588. Poté, co tento známý sienský odborník na církevní právo napsal různé práce o obchodě, uzavírá text prohlášením, že pojištění je samo o sobě správné a poctivé, a domnívá se, že ani hazardní hra není hříchem, protože svěřit se náhodě vlastně znamená svěřit se Boží prozřetelnosti.

Nakonec, když se přeneseme do novějších časů, do 19. století, do věku průmyslové revoluce a zrodu prvních pojišťovacích ústavů, produkce textů se rozšiřuje jako olejová skvrna – počíná je krátkými osvětovými brožurami až po velké oslavné svazky vydávané samotnými pojišťovnami, které při vypsání vlastní historie nabízejí bohaté prameny k poznání vývoje pojištnictví v různých zemích.